

PROLETAREC

Slovensko Glasilo Jugoslovanske Socialistične Zveze

STEY—NO. 320.

CHICAGO, ILL., 31. maja (May 31st), 1923.

LETO—VOL. XVIII.

Upravištvo (Office) 5629 WEST 26th ST., CHICAGO, ILL.—Telephone Rockwell 3864.

Katastrofalna politika kapitalističnih vlad.

Kriza vrh krize.

Vse kapitalistične vlade so zaposljene z reševanjem kriz. Državniki in ekonomisti govore o rekonstrukciji, politiki podajajo mirovne izjave, v resnici pa vise nad Evropo in vsemi drugimi deželami po svetu vedne vojne nevarnosti.

Grki, ki so se nekoliko opomogli, se nervozno pripravljajo na nov naval proti Turčiji; zavezniki jih navidezno zadržujejo, pri tem pa intrigirajo in spravljajo Turčijo v krizo, da jo oslabe in ji potem lažje diktirajo svoje pogoje. Grki so bili v prošli vojni poraženi, in dasi so Turki zmagali na bojiščih, izgublajo sedaj diplomatično bitko, njihovo deželo si pa osvajajo zunanji kapitalisti. Turki so se iznebili grškega kapitalizma, v zameno pa so dobili imperializem mednarodnih kapitalističnih kombinacij, ki iščejo koncesij za izrabljanje turških bogastev. Ampak igra je nesigurna, kaos na bližnjem vzhodu velik, in treba je le enega pravega višja, pa zaplamti nov vojni požar. Ljudstva so krvavljena, vlade nervozne, državne blagajne prazne — kljub temu ne store tisti, ki se igrajo z usodo teh ljudstev nobenega koraka, da se da prizadetim deželam vsaj nekaj sigurnosti in mirnejši razvoj. Zavezniki, ki sicer niso več zavezniki niti po imenu, se kosajo med seboj, kdo bo odnesel več plena in zato vsa ta nesigurnost in kaos na bližnjem vzhodu.

Razun te vojne nevarnosti se igra Anglija z ognjem v diplomatični bitki z Rusijo. Tudi tukaj so vzrok ekonomski interesi. Gre se za koncesije ribolova ob sibirskem obrežju, za olje itd. Rusija si lasti pravico gospodariti nad svojimi obrežji, Anglija ji jo odreka. Razni karteli tekmujejo za pridobitve in če ni kakšna koncesija angleški vladi po godu, prične s provociranjem. Tako je poslal angleški zunanji minister lord Curzon ruski vladi ultimatum naravnost žaljive, poniževalne vsebine in Rusija nima vroka, da bi se vrgla pred njega na kolena. Toda tudi ob tej priliki je pokazala, da ji je mir več kakor vojna in da je na konferenci pripravljena sporazumno z Anglijo rešiti sporne zadeve. Le pritiski angleških delavskih sil in

politiki ruskega trgovskega komisarja Krašina gre zasluga, da je najhujša kriza odstranjena. Toda vsak hip se lahko ponovi, ker ni pri imperialističnih državnikih volje za sporazum, in ker so vzroki, radi katerih se taki spori porajajo, še tukaj.

Medtem, ko bije Rusija diplomatično vojno s sovražnimi vladami, pregledujejo generali držav zapadne civilizacije poljsko in rumunsko armado. Maršal Foch je bil nedavno v Rumuniji in zadnje čase je bil na Poljskem. Preštudiral in presodil je poljsko armado in izjavil, da bo z armadami okoliških držav v stanju zadržati sovjetske armade in potisniti "boljševiško nevarnost" v notranjost Rusije, ako pride do oboroženih spopadov. Takoj za Fochom je prišel na Poljsko grof Cavan, načelnik angleškega imperialnega štaba. V Moskvi smatrajo ta obiska za sovražna Rusiji, kajti ti militaristi so prišli na rusko mejo študirati, kako organizirati vojni naval na državo ruskih delavcev in kmetov, v slučaju, da bodo pritirali krizo tako daleč. Ta nevarnost je vsak dan bdeča. Bila bi že davno izbruhnila, da niso ljudstva tako utrujena, prav nič navdušena za nove morije.

S Poljsko je drugače. Poljska vidi v Rusiji tradicionalno sovražnico, pa bila ruska vlada kakršnakoli. Zato zavezniški militaristi skrbe, da se vzdržuje poljski vojni aparat čim najbolj mogoče v perfektnem stanju. Ampak tudi Poljska je gospodarsko desorganizirana, bankrotna dežela, in nova vojna bi jo morda pokopala. In tako imajo imperialistični državniki vendar ovire, da ne morejo sprožiti usodnih topov, ki bi pomenili signal za vojno, kar tjavendan.

Najkritičnejša je situacija v Nemčiji vsled pritiskanja francoskega imperializma, ki leži na Nemčiji kakor mora. Gospodarsko Nemčija hira, toda posledic ne čutijo nemški kapitalisti, ampak nemško ljudstvo. V Porurju in v Porenju vladajo francoske čete. Zasedle so najbolj industrializirane nemške kraje in v njih izvaja Francija svoj pritisk na berlinsko vlado za po-

polno predajo. Delavstvo v okupiranih krajih se postavlja po robu Franciji, prireja demonstracije, dogajajo se stavke, izgredi in posledica vsega je, da živi delavstvo v vedno večji mizeriji. V spopadih med delavstvom in policijo ali med delavstvom in francoskimi četami padajo žrtve, ki vpijejo po obračunu s politiko kapitalističnih vlad.

Kapitalistično časopisje pripisuje izgrede v zasedenem ozemlju Nemčije največ komunistom, ki se, če že ne drugje vsaj v kapitalističnih listih, pripravljajo za strmoglavljenje nemške vlade. V tem je izrečena njihova želja. Kajti bila nemška vlada kakor je danes taka ali taka, Franciji ni po volji. In kar imperialistična Francija želi, je komunistični prevrat v Nemčiji, da bi jo potem njene armade zasedle, "rešile" civilizacijo in v Berlinu narekemale svoje pogoje. Tragedija Ogrske bi se ponovila na nemškem odru. In potem beli teror, reakcija, omejevanje vsake svobode, razun za belogardiste. Tako daleč najbrž ne pride, ampak na delu so sile, ki hočejo spraviti situacijo v tak tok.

V Hamburgu zborujejo zastopniki socialističnih strank in strokovnih ter industrialnih unij za formiranje, oziroma reorganiziranje socialističnega in strokovno organiziranega delavstva v mednarodno zvezo, ki bi bila tekom nekaj mesecev ali par let intenzivnega dela v stanju zaustaviteljnih pogubnih igr, ki jih vrše v svoji blazni zaslepljenosti kapitalistična vlada. Zato je zbor v Hamburgu pozdravljati!

Z zedinjenjem socialističnega delavstva na kongresu v Hamburgu v eno Internacionalo pa zedinjenje ni popolno, kajti v delavskem svetu obstajata dve mogočni organizaciji, socialistična in komunistična. Moč slednje je zapopadena v Rusiji. Kljub temu da sti močni, nista danes dovolj jaki prisiliti vlade, da bi prenehale, ali vsaj omejile politiko, ki drži neštete milijone v bedi in umorni nesigurnosti. Obe skupaj bi bile taka sila. In kakor je bilo mogoče napraviti korak k zblizanju in v enotnost na eni strani, tako mora delavstvo skrbeti, da postane zedinjenje splošno, ker je nevarnost ena in splošna. Sedanja situacija preneha, kadar bo delavstvo znalo računati z resničnimi dejstvi in se naučilo nastopati skupno proti skupnemu sovražniku. To je edina pot, ki bo — četudi polagoma — privedla ljudstva iz kapitalističnega pekla v socialistično družbo narodov.

Socialisti, katerim je solidarnost res solidarnost, mrze razdiralne frakcijske boje. Kajti zavedajo se, da je uspeh delavskega razreda odvisen od solidarnega nastopanja. Tisti, ki namenoma ali vsled nevednosti in zlobnosti nete razdore, so zavedni ali pa nezavedni zavezniki kapitalizma. Kakoršnikoli že, v vsakem slučaju služijo kapitalizmu in delajo škodo delavski stvari.

Konfuznost delavske politike v Minneapolisu in Minnesoti.

Emil Herman.

Emil Herman, pisec tega članka, je bil dalj čas zaporu radi svojega protivojnega stališča. Iz ječe je bil izpuščen nekaj časa prej kakor E. V. Debs. V dobi, ko so se pričeli v socialistični stranki razdori, je Herman pričel s kampanjo, da se stranko obvaruje razsula in je propagiral akcijo članstva preko vodij, kar naj bi preprečilo razdor. Zapor in pa razmere so preprečile njegove namere. V ječi je Herman preštudiral vzroke, ki so privedli do teh bojev in razdora in ko je bil izpuščen, se je izrekel, da bo deloval kakor zadnjih devet let tudi v bodoče za socialistično stranko. Ves čas, odkar je na prostem, vrši delo organizatorja socialistične stranke. Sedaj se nahaja v Minnesoti. V predloženem članku opisuje zamotanost delavske politike v Minneapolisu in Minnesoti.

Politična situacija v Minneapolisu in v Minnesoti v splošnem je zapletena in zelo komplicirana z delavskega stališča. Politične organizacije v Minnesoti, ki naglašajo, da reprezentirajo delavstvo, so sledeče: Socialistična stranka, farmarska-delavska stranka, nestranskarška politična liga delavskega ljudstva in stranka dela.

Stranka dela (Workers' Party), ki je prevzela dedščino ameriškega komunizma, ima svoj izvir v razkolu socialistične stranke leta 1919. Ta stranka ima svoj okrajni urad v Minneapolisu, toda ves čas svojega obstoja ni bila tukaj nikoli toliko jaka, da bi mogla postaviti kandidate in zadnje čase izgublja bolj in bolj svoj ugled in vpliv. Zadnji mesec je morala prenehati izdajati svoje glasilo "Truth", ki je izhajalo v Duluthu, vsled pomanjkanja finančnih sredstev.

Četudi ni ekstremna struja mogla po razkolu ustanoviti v tej državi močne organizacije, je razdor vendar škodoval socialistični stranki v toliki meri, da je stalno izgubljala članstvo, dokler ji niso ostale samo tri organizacije (lokalni) v državi — ena ameriška in ena židovska v Minneapolisu in ena židovska v Duluthu.

Naravno je, da je vsled kaosa v našem gibanju pridobila na moči in vplivu nestranskarška liga, ki je prišla na vrhunec politične moči leta 1920-21 in dobila priznanje in podporo minnesotske delavske federacije.

Nestranskarška politična liga delovnega ljudstva (The Working People's Non-Partisan Political League), ki je v resnici del Nestranskarške lige, je imela svoj začetek v tem mestu v jeseni 1916; organizirala jo je skupina politikarjev, ki je sicer zatrdjevala, da simpatizira s socialističnim gibanjem, toda ni se hotela pridružiti naši stranki in se podvreči njeni disciplini. V kampanji l. 1916 je ta skupina podpirala Thomas Van Lear-ja, socialističnega

kandidata za župana, in Woodrow Wilsona, demokratskega kandidata za predsednika. Cirkulara je po mestu velike lepake z napisom: "Wilson za predsednika, Van Lear za župana!"

Van Lear ni javno nikoli obsodil indorsiranja svoje kandidature od strani te skupine političnih pustolovcev; govorilo se je (dasi stvar ni bila nikoli dokazana), da je imel Van Lear tajni dogovor z demokrati potom te lige, v katerem je obljubil tajno podpirati Wilsonovo kandidaturo, ako demokrati podpirajo njegovo kandidaturo za župana. Van Lear je bil pomene izključen iz socialistične stranke; članstvo je od stranke zelo hitro odpadalo v veri, da je bilo izdano od Van Learja. Fakt je, da je delal v soglasju s svojo naturo v smislu, da je postavljaj svoje osebne ambicije in interese pred interese splošne stranke. Rezultat: Namesto da bi deloval kot določajo socialistična načela in služil delavstvu, je prelomil svojo zavednost v korist osebnih pridobitev. Ti sodrugi se imajo še naučiti, da jih Van Lear ni izdal, ampak da so se izdali sami radi brezbriznosti za strankine zadeve in prepustili vodstvo nezanesljivim ljudem. Dokler se ne bodo sami naučili voditi svoje stranke, ne morejo upati, da se iznebe političnih štreberjev popolnoma.

Dne 27. decembra 1922 je izvolila Minneapolis Trade and Labor Assembly odbor sedmih članov, ki so dobili nalogo pozvati vse delavske skupine v tem mestu na konferenco za skupno politično akcijo pri prihodnjih mestnih volitvah. Poleg omenjene zveze so bili na konferenci navzoči zastopniki sledečih skupin: Socialistična stranka, Workers Party, Farmer-Labor Party in nestrankarska politična liga delovnega ljudstva. Po prvi konferenci se je vršilo še precej drugih, toda brez vsakega rezultata. Workers' Party ni predstavljala pomembne struje in se držala napram politični akciji indiferentno, in tudi Farmarska-delavska stranka nima tukaj nikake življenske sile. Izkazalo se je, da tudi Nestrankarska politična liga delovnega ljudstva nima kontrole nad svojimi podružnicami v okrajih. Konference so bile torej fiasco. Končno je odbor Zveze strokovnih unij predložil načrt (katerega je zveza na svoji seji odobrila), ki je določal, da naj socialistična stranka postavi kandidate v občinski svet v tistih okrajih (skupaj pet), v katerih je že pri prejšnjih volitvah dokazala, da ima možnosti za zmago; dobila bi tudi enega kandidata v šolski odbor in kandidata za sodnika, liga pa naj bi nominirala kandidate za vse ostale urade iz svojih vrst. Liga, ki se je ves čas obnašala kakor da ji je za sporazum, je ta načrt zavrgla in posledica je, da sploh nimamo delavskih kandidatov za občinske volitve. Socialisti so delali ves čas harmonično z zvezo strokovnih unij in se niso pomišljali sprejeti njen program za skupno kandidatsko listo. Vsled izpada kakr-

šen je, so socialisti pridobili v unijah na vplivu in liga je izgubila radi svoje taktike.

Pri zadnjih kongresnih volitvah je izšla farmarska-delavska stranka precej močna iz boja, toda sedaj ima le malo ali nič organizacije. Farmarska-delavska stranka in nestrankarska liga si lastite kredit za izvolitev Henrika Shipsteada v zvezin senat. To ni njihova zasluga. Ko je bil Mr. Shipstead na agitacijskem potovanju, je bil tudi v Minneapolisu, kjer je preštudiral položaj in pronašel, da ga njegove struje v Minneapolisu zelo slabo podpirajo in je radi tega apeliral na socialistično stranko, naj se zavzame za njegovo kandidaturo. Stranka se je odzvala in uvedla v kampanjo dovolj živahnosti, ki mu je omogočila zmago in s tem sedež v senatu.

Pri zadnjih kongresnih in državnih volitvah je imela farmarska-delavska stranka z demokrati pregovore za nominiranje skupne liste. Socialistična stranka je zagrozila, da bo postavila svoje kandidate v vse urade, ako farmarska-delavska stranka ne preneha s pogajanjem z demokrati in to jo je ostrašilo, da je šla v borbo s svojo listo in svojim programom.

Socialist A. O. Devold je predložil v senatu minnesotske zakonodaje predlogo za osem-urni delavnik. Opozicijo proti tej predlogi je vodil senator Herman Schmechl, ki je bil dvakrat izvoljen na listi nestrankarske lige. V njegovem prizadevanju poraziti predlogo za 8-urni delavnik ga je podpiralo tudi več senatorjev farmarske-delavske stranke.

Politično ozračje se sedaj prečiščuje in izgledi za napredek socialistične stranke so danes boljši kakor kedaj poprej. Mesto treh organizacij stranke v vsi državi jih imamo sedaj devet in tudi zelo energično, mnogo obetajočo skupino Socialistične mladinske lige (YPSL).

Dne 22. aprila smo imeli shod, na katerem je govoril sodrug Debs. S shodom smo sijajno uspeli. Velika Kenwood Armory je bila napolnjena občinstva, dasi smo računali vstopnino 50 centov od udeleženca. Tukajšnje časopisje nam ni dalo skoro nikake reklame za shod, razun "Labor Review". Dnevnik "Star", ki je na glasu kot delavski dnevnik in glasilo farmarske-delavske stranke, nestrankarske lige in drugih podobnih skupin, dasi ne najdete v njegovih kolonah nič takega, kar bi ga prikazovalo za delavsko glasilo, ima dovolj prostora oznanjati brezpomembna predavanja, za Debsov shod pa ni imel prostora, da bi ga oglašal. Stavei tiskarne tega dnevnika so nato sami sestavili članek, v katerem so pozivali delavstvo, naj se udeleži Debsovega shoda, toda uredništvo lista jih je zavrnilo, da ne mara priobčiti njihovega spisa. Uprava dnevnika je tudi prepovedala obesiti po stenah tiskarne in na oknih urada reklamne letake za Debsov shod.

V intervjuju s poročevalcem dnevnika "Christian Science Monitor" je dejal A. C. Townley, ustanovitelj Nestranske lige, da se je eksperiment z ligo ponesrečil in da se je izkazalo, da se z njenim programom ni moglo doseči uspehov. Nestranska liga je dobila svoj zamah v Severni Dakoti, od kjer se je razširila tudi po drugih državah osrednjega severozapada. Townley se je umaknil iz lige in deluje sedaj v organizaciji National Productive Alliance, v kateri hoče združiti farmerje za protektiranje njihovih ekonomskih interesov. Kakor je dosegel neuspeh z ligo, tako se mi zdi, da ga bo tudi s to alijanco.

Praznovanje prvega maja smo imeli skupno, ki se je vršilo v nedeljo 29. aprila. To je eno razveseljivo znamenje industrialne solidarnosti. Pri manifestaciji so sodelovale Socialistična stranka, I. W. W., Workers' Party in precej unij Ameriške delavske federacije. Vsa stvar je bila izvršena brez vsakih nepravilnosti.

Tukaj, kakor drugod, se delavski duhovi čistijo in zavedni proletariat je pričel spoznavati, da vodi pot v emancipacijo le skozi inteligentno, solidarno nastopanje na industrialnem kakor na političnem polju.

Socialistična straka ima dva zastopnika v minnesotski zakonodaji, enega komisarja v Hennepin County, enega člana v minneapolisem šolskem odboru in sedem odbornikov v minneapolisem mestnem svetu.

Ruski patriotizem.

Kadar prične francoska vlada, ali ameriški državni tajnik Hughes, ali lord Curzon, ali maršal Foch, ali kdorkoli že, govoriti v imenu civilizacije zoper sovjetski režim v Rusiji in ji pošiljati grožnje, ali pošiljati armade na njene meje, tedaj prične poročevalci in poznavalci razmer v Rusiji svariti kapitalistični svet, naj se v svoji politiki proti ruski vladi na zanaša na noben pomembnejši del ruskega ljudstva za pomoč. Rusko ljudstvo — povdarjajo poročevalci — je postalo patriotično in kadar nastopajo proti ruski vladi kake zunanje sile, tedaj zagori v ljudstvu ogenj navdušenja za Rusijo in to med vsemi elementi, komunisti in nekomunisti.

To dokazuje, da Rusija ni več lastnina carja, velikih knezov in drugih aristokratov. Takrat se v Rusiji ni moglo govoriti o takem patriotizmu. Ako rusko ljudstvo čuti, da je Rusija njihova, tedaj jo bo branilo. In branijo jo! Od leta 1917 sem so to velikokrat dokazali. Torej je Rusija njihova in kapitalisti se bodo morali temu dejstvu privaditi. Kar je enkrat bilo, se ne prikljče nazaj.

SEMINTJA.

Zbor J. S. Z. — Ojačana pozicija. — Naval kobilic na Manilo. — Mravlje okupirale Merrill. — Velika podobnost. — Slika v Miniaturi. — Atentati. — Nova volilna kurija v Franciji.

Zbor Jugoslovanske socialistične zveze je ta teden končal s svojim delom. Po številu delegatov ni bil velik kakor ni organizacija velika po številu članstva. Ampak velika je po misli, ki jo zastopa, velika je v idejah, za katere se bori, velika je v svojem delu, po svojih zaslugah.

J. S. Z. je vodilna organizacija med slovenskim delavstvom v Ameriki in postala bo vodilna organizacija v vsi ameriški jugoslovanski javnosti. Nasprotniki se lahko že sedaj sprijaznijo s to resnico.

Nahajamo se v dobi, v kateri je delo za socialistično organizacijo težavno — težavno radi nesloge delavskih vrst, radi frakcijskega boja, radi brezbržnosti, ki je prežela mase po vojni. Kljub vsem tem težkočam so tisti socialisti, ki so resnični, prepričani sodrugi ostali v srednjih vrstah in vodil ves čas ofenzivo proti kapitalizmu na eni strani in zmotam v delavskem taboru na drugi. To, da se borimo zoper sedanjí sistem, za socializem in tudi PROTI ZMOTAM v naših vrstah, nam daje življenjsko silo. In ker smo sposobni priznavati tudi svoje napake in jih popravljati, smo v delavskem svetu ohranili svojo pozicijo in postali še jačji kakor smo bili v prošlosti.

Iz Manile poročajo, da so leteli skozi mesto velikanski roji kobilic, ki so bili včasih tako gosti, da so zatemnjevali solnce. Ameriški bogataši, ki se hodijo tja zabavati v prosto naravo, so morali bežati pod streho kakor pred nevarjem. Plantažniki nasadov sladkorne pese se boje, da jim bodo te kobilice uničile pridelek, ako se ustavijo.

Roji kobilic in drugih podobnih mrčes, ki so včasih uničevala cele pokrajine, sedaj niso več toliko nevarna. Uničuje se jih z različnimi kemičnimi pripomočki. Aeroplani se dvignejo v zrak in moré z v ta namn prirejenimi plini in strupenimi praški nadležno mrčes od kobilic pa do komarjev v močvirnatih krajih.

Mestece Merrill v Wisconsinu je dobilo podobno invazijo. Na milijone črnih mravelj s protmi je napravilo polet v mesto, kjer so se naselile. Prebivalci so imeli obilo opravka z mašenje modprtín na oknih in vratih, da so se bra-

ili nadležnih gostov. Ulice in hodniki so bili pokriti mravelj. Ko so roji mravelj pripluli po traku do mesta, se je začela med njimi bitka. Zato so se posedli; trgale so druga drugi pero in poginile. Med roji kobilic in mravelj in med človeškimi roji je veliko podobnosti.

• • •

Leta 1914 so se organizirali roji človeških bitij in preplavljali polja, dežele in mesta ter vse uničevali. Ko so izvršili organizirano uničevalno delo, so se po vzgledu mravelj v Merrillu pričeli v splošnem kaosu trgati drug drugega in še sedaj se niso utrudili. Vsa mrčesa vseh vrst niso napravila toliko škode v stoletjih, kakor so jo človeški roji v devetih letih. In med tem, ko je človeštvo na polju uničevanja škodljivih mrčes zelo napredovalo, je pri odpravljanju svojega lastnega uničevanja še skoro tam kakor je bilo.

• • •

Človeštvo si je znalo pomagati pri omejevanju kužnih bolezni in jih skoro popolnoma iztrebilo. Naučilo se je spremeniti nezdrave kraje v zdrave, napravilo je velikanske prekope, ki ga vežejo z morji, zgradilo pota skozi gorovja in po močvirjih, iznašlo je nešteta čuda, ni pa še sposobno spoznati, da neguje v sebi vsakovrstne roje za uničevanje. Veliko tega, kar človeštvo danes gradi, je namenjeno uničevanju, ker je namenjeno vojni. Velikanske armade, neštete iznajdbe, namenjene rušenju in uničevanju življenj, instinkt človeka, ki mu omogoča ubiti človeka kateri mu ni nikdar ničesar hudega storil in ki ga niti ne pozna, dokazuje, na kako nizki stopnji razvoja je današnja civilizacija.

• • •

Švicarska policija je po umoru ruskega delegata Vorovskija bolj pazno zastražila člane konference diplomatov za reševanje problemov bližnjega vzhoda. Izmet paša, načelnik turške delegacije, je dobil od policije nalog, naj se ne zapostavlja v nobenem kraju, kjer se zbirajo nepoznani ljudje. Jedi mu nosijo v sobo, ker v hotelski obednici zanj ni več varno. Hotel, v katerem stanujejo turški, francoski in japonski zastopniki, je obkoljen od policije in v notranjosti preprežen z detektivi. Vsak diplomat ima nekaj članov tajne službe, ki pazijo na njegovo varnost.

• • •

V zadnjih devetih letih smo imeli celo vrsto političnih umorov. Prvi se je zgodil v Sarajevu, drugi v Parizu. Prvi je padel pod roko atentatorja ker je bil militarist in imperialist, drugi, ker je propagiral bratstvo med narodi. Potem je padel Rasputin, ruski car, en avstrijski ministerski predsednik, predsednik poljske republike, par nemških ministrov, en jugoslovanski minister ki je bil že v pokoju, in razun teh je bilo mnogo ponesrečenih atentatov. Zadnji je padel Vorovskij. Potem smo imeli atentate, ki

so dobili legalni pečat, n. pr. na Grškem po porazu grške armade na turških bojiščih.

• • •

Vrsta atentatov s tem ni še izčrpana. Na Ogrskem je padlo na stotine socialistov in komunistov, na Bavarskem isto, Italija, Nemčija in druge dežele niso izjema. Boj med mravljami v Merrillu je slika človeške družbe v miniaturi.

• • •

V francoski zbornici je stavljen predloga, ki določa, naj dobe družinski očetje toliko glasov kolikor je otrok v družini. Namreč, ako imaš pet otrok, bi imel na volilne dneve pet glasov, in tisti, ki bi bili brez otrok, bi imeli samo en glas kakor sedaj.

• • •

Demokracija je večinoma povsod iztrebila volilne razrede. Francija je v strahu radi vedno večjega zniževanja rojstev, in da njih število zviša, daje materam razne koncesije in družinam z mnogimi otroki nekaj olajšav, ki jih druge niso deležne. Uvedba nove volilne kurije naj bi bila nova vlada zakoncem. Na vsakih tisoč mož v Franciji jih je 21 v armadi. Zmanjšanje armade bi nekaj pomagalo, ampak Francija hoče več prebivalstva radi svojega militarizma. Militaristi, kapitalisti in religije so nasprotni omejevanju porodov, prvi ker hočejo moštvo za armade, drugi ker hočejo sužnje, tretje ker hočejo nevedneže. Toda kljub temu nasprotovanju bodo velike družine posebno v mestih čez nekaj desetletij redkost. Z manjšanjem rojstev bo naraščala vrednost človeka.

• • •

Konvencija socialistične stranke.

V torek 22. maja je bila zaključena konvencija socialistične stranke, ki se je vršila v New Yorku, z ogromnim shodom v Madison Square Gardnu, katerega se je udeležilo štirinajst tisoč oseb. Govorili so E. V. Debs, milwauški župan Hoan in Meyer London.

Newyorška konvencija socialistične stranke pomeni mejnik v strankini zgodovini, pomeni namreč, da je stranka prebolela najhujšo krizo, ki je oslabil njene vrste in sedaj zopet narašča v članstvu in pridobiva na vplivu.

Sprejela je številne resolucije, o katerih bo podal več poročila s. Frank Petrich, ki je zastopal na konvenciji J. S. Z.

Imena delegatov smo priobčili v zadnji izdaji. Med bratskimi delegati sta bila zastopnika mehiške delavske stranke sodruga Roberto Haberman in Salvadore Alvarez. Haberman je podal konvenciji daljše poročilo o delavskem gibanju v Mehiki; mehiška delavska (socialistična) stranka, katero je zastopal, ima 600.000 članov. Apeliral je na ameriško socialistično

stranko, naj z vso svojo močjo razvije propagando za priznanje Mehike od strani vlade Zedržav. Mehika ima danes zakone, ki določajo, da so naravna bogastva ljudska last. Ima zakone za varstvo delavcev, socialno zavarovanje in številne druge odredbe in zakone za varovanje ljudskih interesov in ti zakoni so na poti mednarodnemu kapitalizmu. Konvencija je sprejela resolucijo, s katero zahteva od ameriške vlade, naj prizna sedanji mehiški režim in ob enem je sklenila, da bo storila kolikor je v moči stranke, da izvojuje priznanje. Haberman je med drugim poročal, da je komunistično gibanje v Mehiki neznatno in kolikor ga je, ga vodijo ameriški begunci, ki so se zatekli v Mehiko med vojno, da so utekli prisilni vojaški službi. Eden takih beguncev je bil tudi neki Gall, ki je izdajal v Mehiki komunistični list "Gall Magazine". Kmalo po končani vojni se je Gall povrnil nazaj in napravil izpoved. Komunisti sami so ga proglasili za špijona. Nekaj drugih Američanov je ostalo v Mehiki, ki pa ne agitirajo toliko za komunistično gibanje kakor za razbijanje mehiške delavske stranke.

Konvencija je po obširni debati sklenila, da ostane pridružena Konferenci za progresivno politično akcijo (predlog št. 1 v agendi) in odklonila povabilo farmarske-delavske stranke, v katerem ji predlaga, naj pošlje zastopnike na njeno konvencijo, ki se bo vršila v Chicagi meseca junija. Imenova stranka sklicuje to konvencijo z namenom, da se na nji ustanovi skupna delavska stranka na federativni podlagi. Vabilo je bilo odklonjeno, 1., ker na čikaški konvenciji Farmarske-delavske stranke ne bodo navzoči zastopniki delavskih mas, ampak le malih političnih skupin in nekaterih unij; 2., ker se za akcijo skrivajo komunisti, ki nimajo odkritosrčnih namenov in jim enotna fronta služi le za en način njihove propagande v boju proti socialističnemu gibanju, in 3., ker je socialistična stranka v nekaterih državah že ustanovila federativno delavsko stranko, in si je na ta način pridobila močno pozicijo v Konferenci za progresivno politično akcijo, kjer so zastopane velike ameriške unije, ki edino štejejo pri delu za ustanovitev mogočne federativne delavske stranke.

Konvencija je odgovorila tudi na komunikacijo stranke dela (W. P.), v katerem se jo poziva na delo za enotno fronto. V odgovoru izvaja, da socialistična stranka ves čas svojega obstoja deluje za enotno fronto in deluje zanjo tudi sedaj. Pripravljena je sodelovati z vsemi elementi zavednega delavstva, ki imajo poštene namene, toda W. P. je s svojimi dosedanjimi akcijami dokazala, da jih nima. V odgovoru navaja konvencija številne citate komunističnih avtoritet, ki naglašajo, naj bo komunistična propaganda za enotno fronto le sredstvo za razbijanje socialističnih strank. Nadalje izvaja, da

če je socialistična stranka res tako izdajala protirevolucionarna in kapitalistična, kakor komunisti slikajo, bi se kot revolucionarji smeli družiti z njo. Če pa socialistična stranka ni taka za kakršno jo prikazujejo, tedaj jo namenoma blatili in raditega ima socialistična stranka še toliko manj vere v njihovo odkritosrčnost ter po pravici sumi, da služijo tudi predlogi njim le za pretveze vprizarjati napade na gibanje zavednega delavstva, združeno v socialistični stranki.

Konvencija je sprejela resolucijo, s katero zahteva osvoboditev vseh političnih jetnikov, bili to socialisti, člani I. W. W. ali komunisti, nadalje resolucije, v kateri zahteva priznanje sovjetske Rusije, resolucijo proti fašizmu in celo vrsto drugih resolucij. Glede članarine konvencija nič spremenila. Narodnostne federacije ostanejo kakor so bile.

V novi eksekutivi je tudi E. V. Debs. Razun njega so člani nove eksekutive še sieder sodrugi: Morris Hillquit, New York; William L. Snow, Illinois; Leo M. Harkins, N. J.; Birch Wilson, Pa.; William A. Brandt, Mo.; Edmund T. Melms, Wis.

Za mednarodnega tajnika je bil ponovno izvoljen M. Hillquit.

Zbor J. S. Z.

V nedeljo 27. maja je bil v Chicagi odprt zbor J. S. Z. Zastopanih je bilo osemindvajset klubov in pet društev. Zvečer je bil sijajen basket, ne sijajen po jedilih, ampak po volji, ki se je kazala med navzočimi za socialistično delo. Prisotni so bili bratski delegatje češke in drugih socialističnih organizacij ter socialistične stranke. Zastopniki vseh so imeli kratke nagovore na banketu.

Zbor je nadaljeval z delom v pondeljek in torek. Zaključil je marsikaj kar bo pomoglo k uspešnejšemu delu za socializem med našim delavstvom.

Poročilo o sklepih in razpravah zbora bo priobčeno v prihodnji izdaji.

ALI VAM JE S TO ŠTEVILKO NAROČNINA POTEKLA?

Teškoča številka "Proletarca" je 820
 Če je številka poleg vašega naslova manjša kakor je tu označena, je to znamenje, da vam je naročnina potekla. Pazite torej na številko v oklepaju poleg vašega naslova na prvi strani platnic.

Obnovite naročnino takoj, ko vam potече. Ne čakajte opomina! S tem prihranite upravništvu delo in stroške. Če mogoče, pošljite poleg svoje še kako novo naročnino. Širite "PROLETARCA"!

“Svoboda” govora v Californiji.

Californija je dežela “progresivcev” kakor je Johnson, toda progresivnost Californije pomeni, da ti je svoboda govora in zborovanja dovoljena le, če govoriš tako, kakor žele gospodarji. Ako ne — v ječo s teboj!

Člani organizacije I. W. W. so v Californiji že od nekdaj izpostavljeni preganjanju. Mnogo jih je v ječah, ne da bi storili kaj drugega kakor govorili tako, kakor gospodarji nočejo da bi govorili. Socialisti in člani I. W. W. so morali vojevati v Californiji že vroče boje za svobodo govora, ki je po konstituciji zajamčena pravica, toda čemu vruga bi se varuhi ustave zavrnali po njenih določbah.

Nekaj časa nazaj je poskusil, kolikšno veljavo ima konstitucija v Los Angelesu, Upton Sinclair, socialistični pisatelj, ki uživa sloves po vsem svetu. Oblasti so zaprle nekaj stavkujočih članov I. W. W., ker so držali govore na prostem, in jih obtožile kriminalnega šindikalizma. Nato je poskusil srečo Sinclair. Dobil je nekaj poslušalcev in pričel čitati uvod ameriške konstitucije. In niti to ni v Californiji dovoljeno, kajti pograbili so ga “varuhi” ameriških institucij in ga odvedli v ječo.

Kaj pa so v glorioznih Zedinjenih državah pravzaprav državljanske pravice? Zoper konstitucijo ne smeš govoriti. Hvaliti, ali jo čitati, tega tudi ne smeš. V vsakem slučaju se pregrešiš in si obtožen kriminalnega šindikalizma. Govoriš na ulici par ljudem, pa postaneš nevarna vladi in ameriškim institucijam.

Socialistična propaganda v unijah.

Ko se je vršila konvencija socialistične stranke v New Yorku, je poslal “Welfare Club” newyorške krznarske unije, ki šteje dve sto članov, konvenciji pozdrav in ob enem poročilo, da so pristopili k stranki kot celota. Ako bi imeli nekaj tisoč takih unijskih podružnic, bi stela stranka kmalo več sto tisoč članov.

Dasi se unije ne pridružujejo k stranki tako kot bi mi želeli, je vendar opazati, posebno v nekaterih mestih po vzhodu, da je socialistična misel zašla že zelo globoko v unije. To je delo sodrugov.

Naše bodoče delo, kakor v preteklosti, se mora oslanjati na unije. Zato je dolžnost vsakega sodruga, da pripravlja v unijah tla za seme socializma, da pridobiva posamezne člane unije za sodelovanje s socialistično stranko, da širi med članstvo unije socialistične liste in jih skuša na sejah pridobiti za sodelovanje s socialistično stranko pri akcijah, ki so skupnega značaja. To sodrugi, so naloge, ki jih ne smemo zanemarjati.

Zgodovina socializma v Srbiji.

Spisal Fran Erjavec.

PREDGOVOR.

Medsebojno spoznavanje je prvi pogoj sožitja, zbliževanja in sukcesivnega zedinjevanja — vsaj političnega — Slovencev Hrvatov in Srbov. Kakor velja to za celotne narode, velja tudi za posamezne njegove skupine, ki so se razvijale pri vsakem narodu popolnoma različno in kažejo zato danes tudi tako različna lica. In temu medsebojnemu spoznavanju, iskrenemu in nezastrtemu, je posvečeno to delce.

V glavnem se opirajo vsa izvajanja na D. Lapčevičevo delo “Istorija socializma u Srbiji” (Beograd, 1922. Izdavačka knjižarnica Gece Kona), poleg tega pa sem uporabljal tudi Jovana Skerliča (Istorija nove srpske književnosti; Svetozar Marković), H. Wendla (Aus dem süd-slawischen Risorgimento; Aus und über Süd-slawien) in druge srbske vire, v kolikor so mi bili pri roki. Kaj več kot kratkega informativnega pregleda, namenjenega širokim vrstam slovenskega delavstva, pa v teh vrsticah itak nisem nameraval podati.

Pisatelj.

I.

Srbija v prvi polovici preteklega stoletja.

V srednjem veku cvetoča Srbija se je izpremenila za časa več ko štiristoletnega turškega gospodstva v pravo kulturno in gospodarsko puščavo. Mesta so deloma propadla, deloma so pa dobila docela turški značaj. Srbski element je skoro popolnoma izginil iz njih, turški pa ni bil nikdar tvorec in pospeševatelj kulturnega in gospodarskega napredka, temveč skoro vedno in povsod le povzročitelj propadanja in razkroja: vzdrževala ga je le dobro organizirana vojaška moč. Celo obrt in trgovina — oboje izključno v turških rokah, odtod tudi še danes turška imena za različna rokodelstva — sta bila na najprimitivnejši stopnji.

Še slabše je bilo na kmetih. Turški fevdalec je drl srbskega seljaka, kakor se mu je zljubilo, zato je polagoma ubil v srbskem kmetu vsakršno veselje do dela in proizvajanja. Po nekaterih pokrajinah so se skušali rešiti tega strašnega izkoriščanja na ta način, da so zapustili z vsem imetjem svojo zemljo — n. pr. Kosovo polje — ter se izselili v Avstrijo in Ogrsko, po drugih krajih so pa pridelovali komaj toliko, da so se najskromneje preživljali. Vsa agrarna produkcija je bila na najnižji stopnji, zemlja je ležala po večini pusta, prazna in neobdelana, o kakem kulturnem življenju pa seveda ni moglo biti niti govora.

Izpod tega težkega turškega jarma so se skušali rešiti Srbi večkrat. Z lastno in tujo (zla-

sti avstrijsko) pomočjo, a vselej brezuspešno. Vsi taki poizkusi so bili zadušeni v krvi in je bil pritisk potem le še večji. Posrečil se je vsaj deloma šele upor, ki ga je zanel l. 1804. v Sumadiji trgovec Jurij Petrovič, imenovan Črni Jurij ali Karadžordže. Sprva uporniki niso mislili na ustanovitev lastne države, temveč so hoteli le pregnati korumpirane in krvoločne turške oblastnike, ki so svojevoljno davili in ropali srbskega kmeta. Ti osvobodilni boji so trajali za Srbe z večjimi ali manjšimi uspehi več let. Vodil jih je izprva (od 1804—1813) Karadžordže, ko je pa ta zaradi sporov med voditelji upora zopustil Srbijo, pa Miloš Obrenović, ki je izvojeval končno Srbom deloma z uspehi na bojnih poljih, deloma pa s spretnim in prevdarnim diplomatičnim postopanjem precejšnjo samoupravo, sam je bil pa priznan za vrhovnega srbskega kneza.

Milan Obrenović, ki je vladal Srbom od leta 1817.—1839. je bil dober vojak, spreten državnik in razumen vladar, a velik tiran. Za njegove vlade se je sicer turška nadoblast v Srbiji vedno bolj krčila, (l. 1830. je bila priznana Srbiji samostojnost), a namesto te je hotel naprtiti deželi svoj popolnoma absolutistični režim. Temu so se pa močno upirali ostali srbski knezi, dokler ga niso končno s pomočjo Rusije in Turčije prisilili, da je dal deželi (l. 1835.) ustavo. Ker pa ustava ni bila vseč ne Rusiji in ne Turčiji, ni stopila niti v veljavo, temveč sta mu obe državi vsilili (leta 1838.) drugo, takozvano 'turško' ustavo, po kateri je imel v deželi vso zakonodajno oblast "Savjet knjaževstva srbskog", sestojec iz prvih srbskih velikašev kot dosmrtnih članov. S to ustavo pa zopet ni bil zadovoljen Miloš, kajti ni se mogel vživeti v to, da bi delil svojo oblast z novim savjetom. Miloš se je zato že naslednje leto odpovedal vladi na korist svojemu sinu Milanu ter se izselil na Vlaško.

Državna uprava je bila organizirana tudi pod Milošem po prejšnjem turškem sistemu, le da so zamenjali turške oblastnike domači knezi. Vse je bilo na najprimitivnejši stopnji: uprava, sodstvo, prosveta, vojska itd., saj so bili prvi državni dostojanstveniki pogostoma analfabeti.

Tudi gospodarsko življenje se dolgo ni hotelo dvigniti. Obrta ni bilo po odhodu turških rokodelcev domalega nobenega, trgovino je pa smatral Miloš skoro do svojega odstopa za svoj monopol, ki mu je bil lep vir dohodkov, to pa je bilo deloma tudi potrebno, ker je imel s pobiranjem davkov velike težave. Poljedelstvo je bilo vsled stoletnega turškega vpliva na najnižji stopnji.

To zanemarjeno gospodarsko življenje je skušal dvigniti Miloš z najstrožjimi odredbami. Leta 1837. je razglasil prosto trgovino. To je vkljub popolnemu naturalnemu gospodarstvu

ugodno vplivalo na gospodarski napredek žele, čeprav v Srbiji tedaj še niso imeli doma nobenih izvoznih produktov. Največje in skromno edino narodno bogastvo so bile ovce in koš, dočim je bilo druge živine le malo, a poljedelstvo skrajno zanemarjeno. Še l. 1825. se je uradno ugotovilo, da kmetje ne rabijo le sušenih plugov, temveč tudi lesene motike. Polje je ležalo neobdelano, živinoreji se ni postčala nikakršna pažnja, gospodarska poslopja pa so stala zanemarjena. Knez Miloš je čutil to zaostalost, zato je posegel z energičnimi odredbami v najmanjše podrobnosti in naročil na primer odšteti nekemu seljaku v Lepenici 2000 batin zato, ker ni zložil svojega sena na eno samo veliko kopico, temveč na več manjših, za ga je zato več pokvarilo.

Prometnih sredstev ni bilo v tej dobi nobenih, šolstvo komaj v prvih začetkih, kulturno stanje na najnižji stopnji, pravega meščanstva pa razen uradništva tudi nobenega, saj so šele še l. 1834. vsa tedanja srbska mesta komaj 4374 prebivalcev.

Jasno je, da v takih razmerah tudi ni moglo priti do kakega posebnega delavskega razreda in so za ono peščico rokodelskih pomočnikov bili mezdni pogoji kar uradno predpisani, namreč (leta 1833). 50 para dnevno hrane in 20 para dnevno s hrano; kdor bi plačal, oziroma sprejel več, temu se je smelo naštetih 100 batin.

Po Miloševi odpovedi je zasedel prestol njegov sin Milan, ki je pa že nekaj tednov nato umrl. Sledil mu je brat Mihael Obrenović (1814 do 1842.). Tega so pa domači velikaši kmalu pregnali, odstavili vso dinastijo in pozvali na vladbo Aleksandra Karadžordževića (1842—1858.). Kakor vsi tedanji srbski vladarji je bil tudi ta v večnih sporih z ostalimi domačimi knezi, zato ga je skupščina odstavila in pozvala nazaj starega Miloša Obrenovića (1858—1860.). Miloš pa tudi za časa svoje druge vladavine ni kazal mnogo volje za ustavno vladanje, a je še pred kakimi večjimi nezgodami umrl. Sledil mu je drugič njegov sin Mihael (1860—1868.), ki je plačal svojo reakcionarnost in svoja absolutistična stremjenja končno s smrtjo. Za njim je pa zasedel prestol njegov najbližji sorodnik Milan Obrenović (1868.—1889.). Šele pod njim se je začela dežela nekoliko razvijati.

Vso to dobo, to je od leta 1839.—1869. karakterizirajo neprestani notranji boji med reakcionarnimi, po čim večji neodvisnosti stremječimi lokalnimi knezi in prav tako reakcionarnimi ter absolutističnim težnjam vdanimi vladarji, poleg tega pa še stalno rovarjenje med obema dinastijama. Upor, poboji in pregnanstva vladarjev so bila na dnevnem redu, zato ni nič čudnega, če ni mogla dežela nikamor naprej, ne v kulturnem, ne v političnem in še manj seveda v gospodarskem pogledu. Poleg

tega so pa miren razvoj dežele ovirali še stalni konflikti z Avstrijo, Rusijo in Turčijo, ki nikakor niso hotele priznati srbskemu narodu popolne svobode. Sicer se je sešla l. 1858. na pri-lisk državnega savjeta takozvana sveto-andrej-ska narodna skupščina, koje prvi akt je bil, da je odstavila kneza Aleksandra Karadžordževića in poklicala nazaj starega Miloša ter skušala v kolikor toliko modernimi zakoni urediti raz-ravane notranje politične, kulturne in gospo-darske razmere, a Miloš in njegov naslednik Mihael nista hotela deliti oblasti z narodom, ne-go sta na vse načine ovirala njegovo sodelova-nje pri zakonodaji in upravi. Cenzura je divja-la bolj kot v sami Rusiji in zadušila enostavno in politično udejstvovanje naroda. O nekih občinskih volitvah v Belgradu niso smeli prine-siti listi nobenega drugega glasu kot nasleduje, na tedenje strašne politične razmere velezna-silno poročilce: "Od okoli 2000 meščanov, ki imajo po zakonu volilno pravico, je prišlo na volišče le 21 volilcev." In to v sami prestolnici! Že sama besedica "svoboda" je bila v "osvobo-ženi" Srbiji silno nevarna. To nam drastično dokazuje naslednji slučaj: "Češki črkoslikar, Svoboda po imenu, je naredil za "Kafano kod Dragačeva" nov napis in se spodaj podpisal, kot je to še danes običajno. Mimo pride policaj, vi-đi spodaj pod velikim napisom firme besedico "Svoboda" in takoj pozovejo na odgovor lastni-ka kavarne in črkoslikarja, češ, da ščuva na upor.

Jasno je torej, da v takih razmerah ni bilo niti misliti na kak napredek v deželi, ne na kulturni, še manj pa na gospodarski. Koncem tridesetih let se je ustanovila blizu Jagodine prva tovarna za steklo, a je morala kmalu u-staviti ves obrat, ker je morala dobavljati vse delavstvo iz inozemstva, svojih produktov pa v deželi ni mogla razpečavati, kajti stekla tedaj še skoro nikjer v deželi niso uporabljali. Obrt in trgovina sta komaj životarila in celo kmete je bilo težko pripraviti do tega, da so začeli ob-delovati nekoliko več polja, kot je bilo pa nuj-no potrebno za njihovo lastno prehrano.

Svetoandrejska narodna skuščina, v katero so zanesli nekateri mlajši, v zapadni in severni Evropi izšolani člani nekoliko moderih liberal-nih idej, je poskušala sprva deželo dvigniti iz te vseobče stagnacije in temnega reakcionarstva. Ustanovila se je takozvana "Uprava fondova", ki obstoji še danes. To je bil obenem prvi de-narni zavod v Srbiji, ki je imel namen dajati vsjakom hipotekarni kredit, sicer je pa obra-čala skupščina glavno pozornost na to, da za-jamči deželi parlamentarno vladavino. Temu sta se pa kakor Miloš tako tudi njegov sin Mi-hael z vso silo upirala. Oba sta se pri tem opi-rala zlasti na "železnega korporala" N. Hristi-ća, ki je vodil pod obema vladarjema notranje ministristvo in poznal samo en program: brez-

pogojno oblast centralizirane uprave in brez-pogojno poslušnost ljudstva!

Vkljub temu, da se je mestno prebivalstvo v tej dobi nekoliko pomnožilo (l. 1866. so štela vsa srbska mesta 116,000 prebivalcev), se deže-la vendar ni mogla osvoboditi svojega popolno-ma patriarhalnega in primitivnega značaja. To nam najlepše dokazuje dejstvo, da se je pečalo na primer še leta 1866. celih 90.08% prebival-stva s poljedelstvom, 5.32% z obrtjo, 1.54% s tr-govino in 3.06% z ostalimi poklici, ves državni proračun je pa izkazoval tega leta 27,700,000 grošev izdatkov. Kmet pa ni mogel pokrivati ni-ti teh izdatkov, vsled česar je moral odprodajati svoje edino imetje, to je živino, in je vsled tega tudi vedno bolj propadal.

Umevno je, da v teh in takih razmerah še vedno ni moglo biti v popolnoma kmetiški, pa-triarhalni, do kosti reakcionarni in absoluti-stični Srbiji nobenega sledu o kakem posebnem delavskem razredu in seveda še manj o kakem delavskem gibanju.

(Dalje prihodnjič.)

Da ni kapitalistom socializem po volji, je naravno. Pravzaprav jim ne more človek tega niti zameriti. Sla-bo se pa vjema z razumom, da nasprotujejo socializmu ljudje in sloji, za katere ni nobene druge rešitve, kakor socializem. To je znamenje, da primanjkuje na svetu še prav mnogo razuma.

"Nikdar nisem rad čital člankov," piše neki na-ročnik. In nadaljuje: "Učil sem se samo toliko, koli-kor so mi mogli vteptati v glavo v enorazredni ljudski šoli. To ni bilo veliko. Razlike med dobrimi in sla-bimi knjigami, med dobrim in slabim čitvom nisem po-znal dokler nisem postal polagoma čitatelj Proletarca. Danes čitam vse, kar me zanima, s slastjo, posebno članke v Proletarcu . . ."

Sposobnost je potrebna za napredek in brez spo-sobnosti ne izdajo ničesar še tako lepi programi in resolucije. Ali sposobnost posameznika ima veljavo šele tedaj, kadar ima tudi priložnost, da jo izvaja v praksi. Kapitalistična družba ne nudi takih priložno-sti, oziroma jo nudi le nekaterim. Zato imamo toliko izgubljenih talentov, ki bi v boljšem sistemu lahko slu-žili vsemu človeštvu.

Slovensko delavstvo v Ameriki ima svojo politi-čno organizacijo, Jugoslovansko Socialistično Zvezo. Ta zveza lastuje svoje glasilo. "Proletarca". Zveza bi lahko štela 20,000 članov in Proletarec bi lahko imel najmanj deset tisoč naročnikov, če bi bilo med našim delavstvom res toliko razredne zavednosti, kot pripo-vedujejo nekateri, katerim je zavednost na jeziku, v praksi pa so nazadnjaki z napredno krinko.

Ako ni izmenjava dobrin in produktov pravična, je vsaj zadovoljiva za Mr. Rockefellerja, in sodeč po tem kako glasujete na dneve volitev, ste z načinom iz-menjave tudi vi popolnoma zadovoljni. Rockefeller dobi kar vi producirate; in vi dobite, kar on produ-cira. Vi producirate vse in on dobi vse; on ne produ-cira ničesar in to dobite vi.—E. V. Debs.

GLASOVI IZ NAŠEGA GIBANJA.

DOPISI.

VELIČASTEN IZPAD DEBSOVEGA SHODA V DETROITU.

DETROIT, MICH. — V četrtek dne 17. maja se je vršil v Danceland Auditorium, ki je ena največjih dvoran v Detroitu, shod, na katerem je nastopil kot glavni govornik sodrug Eugene V. Debs. Nad pet tisoč ljudi je bilo navzočih. Že uro pred shodom je bil prostor pred dvorano nabit ljudske množice. Nad tisoč ljudi je ostalo pred dvorano, ker je bila že prenapolnjena. Četa policistov je držala množico od vhoda potem ko je bil zborovalni prostor napolnjen. Celo kapitalistični listi niso mogli prezreti te veličastne manifestacije in so o nji prinesli poročila in izčrpnke Debsovega govora. Za časa Debsovega govora je vladala v dvorani največja tišina, ki jo je mnogokrat prekinil gromovit avplavz. Kljub visoki starosti ima Debs čist glas ki je donel v vse kraje ogromne dvorane.

Naš klub št. 114 je po svojih močeh pripomogel za boljši izpad tega shoda. V pripravljalnem odboru je bil od naše strani s. Thom. Petrich. Reklamne letake smo dali tiskati tudi v hrvaščini, ker sami niso vodili nikake agitacije, toda shoda so se udeležili tudi oni v velikem številu, četudi še vedno mrze vse kar je socialističnega. Kolekta na shodu je prinesla \$515.00. Kakor že poročano, smo pobirali vstopnino. Rezervirani sedeži so bili po \$1. Teh vstopnic smo prodali okoli pet sto, ker so ljudje hoteli biti čim bližje govornika. Ostale vstopnice smo prodajali po 50 centov.

Nobena oseba ni doživela v Detroitu takega sprejema, kakor ga je Debs na shodu 17. maja. Spominjam se, ko je prišel v Detroit "The Bull" Teddy Roosevelt, ki je veljal takrat za najsvetlejšo zvezdo na ameriškem političnem obzorju. Z zgodbami in drugimi rompom-pomi so vabili ljudi v dvorani in vstopnina je bila prosta. Kljub temu, da je bil možak taka luč, je izgledalo, kakor da je bila ovacija bolj umetna kakor pristrčna. Vse drugačna je bila, ko se je prikazal na tribuni sodrug Debs.

Socialistična organizacija v Detroitu ni jaka kakor je bila v času, ko nekateri ljudje še niso pričakovali, da se nekega opoldneva prikaže revolucija izza vogala. Zato je bila tudi agitacija za shod v takih razmerah težavnejša, kljub temu so storile naše organizacije v tem pogledu veliko dela. Mnogo nam je pomagala reklamna literatura iz gl. stana stranke v Chicagi.

Naša okrajna organizacija je bil brez sredstev in tako ni bila v stanju držati stalnega organizatorja. Sedaj smo ga postavili, da bo izrabil pripravljeno polje in pihal ogenj, ki je zagorel na shodu. Naš klub je že prej iz svoje blagajne založil \$25.00 v fond za jačanje aktivnosti socialistične organizacije v Detroitu.

S shodom smo pričakovali uspeh, toda ker nismo mogli razviti posebno živahne agitacije, nismo pričakovali nič posebnega zato smo bili na dan shoda kar iznenadeni. Nismo si upali misliti, da bo prišla na našo manifestacijo tako velika množica. "Old timerji" so mi pozneje pripovedovali, da v dvajsetih letih še niso videli tako nabite dvorane kakor je bila 17. maja. Vreme je bilo ugodno in to nam je precej pomagalo. Čikaški "Radnik" je pred nedavnim obžaloval Debsa,

češ, da je zgrešil svojo revolucionarno pot in da sedaj govori praznim dvoranam. Fant, ki je to mislil, se je temeljito zmotil.

Kolebajočim komunistom povem, da Debs ni "low" in da ni zgrešil svoje revolucionarne poti. Kapitalistična stranka ni mrtva kakor ni naša J. S. Z. V. darsi, ki so padali po nas od vseh strani, nas niso bili na tla. Mi gremo naprej!

Član kluba št. 114, J. S. Z.

NEVEDNOST — NAJHUJŠI SOVRAŽNIK SOCIALIZMA.

HOMER CITY, PA. — V agitaciji za socialistično organizacijo in njena glasila naleti človek vedno na čudake. Velike misli jim rojilo po glavi, vedo kaj je prav in kaj ni, kaj je dobro in kaj je slabo in vendar se vseskozi motijo.

Kaj pa zopet pripravljajo? vprašujejo. — Kaj je to tisti socializem, katerega so pred par leti razbili policisti?

Sedanja družba je ljudstvu preskrbela čuvaje, in ga varjejo pred temi socialisti (kakor da so najhujši zločinci). In ljudje se tolažijo (nevedni kakor smo). No, saj jih bodo kmalo razpodili, če kaj pričnejo. (Kaj imajo vendar pričeti?).

Nekdo bi rad vedel, kje je tisti Italijan, ki rad pošilja "na drug svet" tiste ljudi, ki "nasprotujejo" Bogu in njegovim apostolom. (Kapitalistom ne grozi, četudi ne vedo ničesar o Bogu in še manj o socializmu, čezen preganjajo socialiste, to pa že vedo zakaj.)

Dotičnik, ki misli, da se more mene ali katero izmed prepričanih socialistov na take načine pahniti, se vara. Zavedni sodrugi se ne sramujejo preganjati. Žrtve, ki so padle v razrednem boju, so padle čisto za sveto stvar socializma! Vsako življenje, ki ni v zvezi z delavskimi borcev, je škodovalo njim, ne nam! S preganjanji in nasilji se ne more zatreti idej socializma! Ne more se jih zato, ker je socializmu določeno vrediti in danji sistem in ustvariti družbo, ki bo služila vsem ljudstvu.

Nevedni ljudje ne vedo, kaj je socializem, in bodi kakor vedo o njemu, je samo tisto, kar so jim pripovedovali sovražniki socializma. Kaj je socializem? Socializem pomeni družbo, v kateri ne bo več vzrokov za vojne, v kateri bodo iztrebljeni vzroki, ki privedo do brezposelnosti, glad, imperialistična grabežva, socialne bolezni in nešteta druga družabna zla. S kapitalizmom izginejo vse tiste socialne nadloge, s katerimi nas tepe sedanji sistem.

Zasužnjeni ste v rovu, v tovarni ali kjerkoli — ne druge. Umirate izčrpani, ali vas podsuje v rudnik, ali vam vzame vid, vse zato, ker vas je zaslužni sistem, ki hoče, da garate in se izgarate za — druge, ki ne delajo, pa vendar vzamejo vse produkte, vaših dela.

Oče proletarske družine si nakoplje neozdravljive bolezni pri delu, ali se pohabi. Ali se sistem, katerega nekateri obožavajo, kaj briga, da bi olajšal gore te družine? Treba je moledovati okoli oblasti za pomoč in kdor jo kaj dobi, mu jo dajo, kakor nevednemu otroku raču, ki je vsemu svetu v nadlego. Mar je to pravi

no? Ali ne zasluži človek, ki je samo delal in ustvarjal, da ga družba preskrbi v slučaju nesreče ali bolezni kot človeka ne pa mu meče drobtince kakor nadležnemu beraču?

Socializem bo odpravil sistem, v katerem je na eni strani izobilje, na drugi strani pa med ogromno učeno ljudstva negotovost, kaj bo jutri, večna borba za kruh, vedno preteča nevarnost pomankanja in mizerije. Na stotisoče, na milijone ljudi nima najnujnejših življenjskih potrebščin, tisti, ki ne delajo, toda ponujajo delnice trustjanskih podjetij, pa razsipajo milijone.

V tovarnah in rudnikih srkajo delavcem kri, zato da si morejo gospodarji na koncu leta deliti milijonske dividende. Ako jim delavstvo tu in tam ogroža zmanjšati dividende, ako zahteva večji kos kruha, tedaj so psovani birači, policisti, vojaštvo, sodniki, ječarji in kapitalistično časopisje, da zaduše gibanje delavcev, ki se zahtevajo ničesar drugega kakor malo večji kos kruha, nekoliko boljše življenjske razmere.

Tisti delavci, ki so spoznali, da so vzroki takemu stanju v sedanji družabni uredbi, so organizirani v socialistični stranki. Kajti na svetu bo tako kakor je toliko časa, dokler ne bodo izruvani vzroki, ki porajajo sedanje stanje. Socialistično gibanje je gibanje zavednega, inteligentnega delavstva, ki se ne opaja ob trzahn, ki ne pričakuje, da se prikaže od vogala sem revolucija, ampak ki razume, da je ono gonilna sila take ekonomske evolucije, ki vodi v socialistični sistem.

Vladajoči razred nas tlači s politično silo. Politične institucije so v njegovih rokah. Delavstvo ima moč, da mu jih iztrga. Delavstvo ima tudi priložnosti, da se pouči o ekonomskih zakonih, da se izvežba v zadržanem gibanju, in postane tako sposobno prenesti vodstvo in uvesti, oziroma uvajati novi sistem od stopnje do stopnje. Ker so politične institucije važne, skrbje kapitalisti, da se s pomočjo nevednih mas vzdrže na krmilu. Zavedno delavstvo pa bi moralo učiti nevedne mase. Ko enkrat spoznajo svojo moč, jo bodo rihle sebi v prid, in tega se boje krvosesi.

Takoj ko sem pričel z agitacijo za našo organizacijo, sem že naletel na izgovore tega ali onega, ki je misljal, da je vseeno lahko socialist četudi ne spada k stranki. Kadar so volitve, gre na volišče in odda svoj glas socialističnim kandidatom. S tem misli, da je napravil vso svojo dolžnost.

Toda, ali se taki delavci vprašajo, kdo bi vodil kampanje, kdo izdajal liste in propagandistično literaturo, kdo postavljajl kandidate, kdo zanje agitiral, kdo najmanjval socialistični program, **ČE NE BI BILO SOCIALISTIČNE ORGANIZACIJE?**

Člani socialističnih organizacij vrše vse to ogromno delo, žrtvujejo čas in sredstva, in tako je napredni ali nazadovanje gibanja odvisnen od tega, kolikolu je armada organiziranih sodrugov. Kapitalistične stranke potrošijo milijone dolarjev, da urinejo ljudstvu svoje kandidate na odgovorna mesta. Ves ta denar dobi seveda stotero povrnjen, ker ga vzamejo iz žepov ljudstva. Socialistične aktivnosti so istotako zvezane s stroki. Kapitalisti jih gotovo ne pokrivajo, ker se od njih ne zahteva, niti ne pričakuje, da bi si sami podpisovali smrtno obsodbo. Ampak če delavec odkloni prispevati v socialistične fonde, je to dokaz, da se ne zaveda svojih interesov in da ne razume razrednega boja.

Kapitalisti imajo ogromno število listov, in delavci jih naročajo in plačujejo. Ako bi se delavstvo v taki meri naročalo na svoje liste, bi bilo kmalo konec

kapitalistične nadvlade. In tako vidimo, da se večina delavstva ne brani kapitalističnih in vsakojakih drugih zavajalnih listov, ampak jih naroča in podpira, medtem ko se na vse pretege brani naročati delavske liste.

Ko bo iz delavskih vrst izginila nevednost vsaj do gotove meje, bo naše gibanje postalo sila, ki bo v stanju odpreti vrata v novo uredbo. Delavstvo mora postati solidarnije, in postalo bo, kadar se naseli več razumnega mišljenja v delavske mase.

Čitajte dobre liste! Za nas je tak list "Proletarec". Iz njega se boste poučili, kaj je socializem, kakšne so socialistične aktivnosti, v kakih smereh se giblje delavski pokret po svetu. Čitajte tudi druge napredne liste. "Prosveta" je priporočljiva, ker vas seznanja z dnevnimi dogodki in prinaša poročila o bitkah na razrednem bojišču ter vesti iz našega gibanja v splošnem. Čitajte liste v tem smislu in za take stvari se zanimajte. Ne brigajte pa se za dopise, v katerih se suče vsa modrost okoli pečlarskih loncev in kuharic, potic in jamranja, "ker nimajo kaj piti". Na koncu se vsa ta godlja zabeli z "amen" in z bombastično pohvalo o napredku naselbine in na to še en "amen".

Čitajte članke, čitajte opise, čitajte sploh stvari, ki vam bodo pomagale k znanju, kar edino vam bo koristilo. Čitati kaj drugega je samo potrat časa.

W. J. LAZAR.

SUŽNJEV MANJKA, NE PA DELAVCEV.

SPRINGFIELD, ILL. — Ne vem, kje naj bi človek začel s poročilom. Opisovanja slabih delavskih razmer so nekaj vsakdanjega. Tudi tukaj niso boljše. V rovi se v poletju slabo dela; nekaj rogov je zaprtih, drugi pa obratujejo par dni na teden. V teh je vsak prostor okupiran, kajti premogar in njegova družina mora tudi jesti. Lani je bila stavka, letos je naša "prosperiteta" polovična brezposelnost, drugo leto pa se nam obljubuje zopet stavka. Obogateli torej ne bomo in tudi za "stara leta" nimamo priložnosti kaj prihraniti. Vse je tako "pametno" urejeno, da se iztekajo bogastva v blagajne raznih baronov na Wall Streetu in drugje, mi pa se lahko kar naprej pritožujemo nad slabimi delavskimi razmerami in hodimo v rove, kadar nas puste. Kadar se zdi družbam, da nam gre "predobro", se začno zvijati in posledica je stavka.

Kdor ne dela drugega kakor čita časopise, misli, da vlada v deželi velikansko pomankanje delavcev. Dnevno časopisje, kontrolirano od velikih korporacij in trustov, jadikuje, da preti deželi nevarnost, ker ni dovolj delavcev. V Springfieldu jih je došti in drugod menda tudi. Kar pa delodajalci hočejo, je velika armada delavcev, ki bi se drenjala pred pisarnami in se ponujala v delo za vsako ceno. Ako si delavec more pomagati, ne bo šel v obrat, kjer se dela po deset in dvanajst ur dnevno za sramotno nizko plačo.

V Ameriki je danes veliko brezposelnih delavcev in veliko mizerije med njimi. Zadnjič enkrat me je eden teh revežev prosil pomoči. Glede dela je govoril odkrito: "Čemu bi se pehal za deli, na katerih je treba garati kakor črna živina, zaslužiš pa komaj za kruh. Kjer je delo kaj prida, jih pa na stotine čaka na vsako prazno mesto."

Tisočerm in milijonom, ki so prišli v to deželo z nadami v srcu, so se sanje razblinile. Garati je treba, za kar ti dajo le toliko, da se preživiš. Morda se ti tekom let celo posreči postaviti hišico, dalj pa ne prideš, razun če pričneš špekulirati ali greš v kak bus-

iness. Ampak tudi za njihove tisočake so garali drugi, kajti drugače je sploh nemogoče obogateti.

Sistem kakršen je je torej škodljiv za tisto ljudstvo, ki so mu delovne roke edino premoženje in to ljudstvo je v ogromni večini. Od njega je odvisno, kdaj se obrnejo razmere na boljše.

Imamo stranko, ki zastopa delavstvo in se bori za delaške interese. Po vseh deželah so take stranke, toda v Ameriki, najbolj razviti kapitalistični deželi, je delavstvo napram SVOJI stranki najbolj brezbrizno.

Jugoslovansko delavstvo ima J. S. Z., ki je pridružena soc. stranki. In kakor se ameriško delavstvo v splošnem ne briga veliko za svojo stranko, tako tudi med našim delavstvom ni tiste volje za delo v J. S. Z. kakor bi bilo potrebno.

Svoje glasilo imamo, "Proletarca". Vsak delavec bi moral biti nanj naročen! Toda ali je? Poleg Proletarca imamo Prosveto. Oba lista delujeta za organiziranje delavstva na političnem polju — in vendar ni tistega odziva za pristop k soc. klubom, kakor bi bilo želeli, kakor bi moral biti.

Samo javkanje in godrnjanje čez kapitaliste ne bo nič pomagalo. Združiti se je treba v naše bojne organizacije in skupno delati za predrugačenje sistema.

V Proletarcu čitamo razveseljiva poročila, da soc. stranka napreduje, da obdržuje v raznih mestih velikanske shode in da se socialistično časopisje širi. Čitamo nadalje, da se ustanovljajo novi klubi J. S. Z. in da dobiva Proletarec več in več naročnikov. Napredovali bi še hitreje, ako nam bi delavstvo, ki simpatizira z našim gibanjem, nudilo več gnotne in moralne podpore. Kajti vsako gibanje potrebuje sredstva in mi jih nimamo niti od daleč v zadostni meri. Kapitalisti prispevajo milijone v propagandi za zavajanje delavstva in zavedno delavstvo bi moralo dati vsaj toliko, kolikor more, za širjenje razredne zavesti.

In končno apeliram na tukajšnje delavstvo, da se pridruži našemu socialističnemu klubu št. 47, ki obdržava svoje seje vsako četrto nedeljo v mesecu ob 2. popoldne v S. N. Domu. Članarina je tako majhna — dober cent na dan — da se je ne bi smel strašiti noben delavec. Naš klub ima tudi svojo knjižnico in članom priporočam, naj segajo po dobrih knjigah, ker so nabavljene za vas. Čitajte jih.

Sodrugri in somišljeniki, primimo se v tem letu preropenja v našem gibanju dela z vso svojo močjo. V naselbinah, kjer že imamo socialistične klube, jih pojačajmo, kjer jih še ni, jih ustanovite! In pri tem ne pozabite na gašega najboljšega agitatorja, "Proletarca". Širite ga! Naprej po poti socializma s socialistično organizacijo!

JOE SUM.

Naznanilo sodrugom v Syganu.

SYGAN, PA. — Naznanjam članstvu kluba št. 13, JSZ., da se vrši prihodnja seja v soboto 2. junija ob 7. zvečer. Na dnevnem redu bodo med drugim volitve klubovega odbora za prihodnjo polovico leta.

Na to sejo vabim tudi zavedne somišljenike v okoliških naselbinah, kjer še nimajo socialističnih klubov, da pristopijo k socialistični organizaciji v Syganu.

V tem okrožju si lahko zgradimo klub, ki bo v ponos nam in v čast socialistični armadi. Torej sodrugri in somišljeniki, v akcijo, kajti od nas je odvisen uspeh organizacijskega dela v tem okolišju.

Udeležujte se redno sej. Sodelujemo vsi za našo skupno stvar. Napredovali bomo, ako bomo delali vsi skupaj za napredek. — Frank Ursich, tajnik.

Kulturni vestnik.

K Seliškarjevi zbirki "TRBOVLJE". — Izdala Slovenska socialna matica v Ljubljani.

Ime Tone Seliškar pomeni prepoved naših praznikov, iz katerega vstaja vsa mlada in življenja polna z mečem resnice v krepki roki. Plašno se boje, tuhnila pred tem novim pojavom v senco solzavarnosti in sentimentalnosti zlatemu Zenu udinjenega slovenskega Pegaza.

Tudi mi smo dobili svojega Bezruča, ki pa ne bo o izgubi razrite, jetične in neplodne doline, ki se topijo v blatu in razvratu, temveč navdiha revna človeška bitja, ki gomazijo po njenem blatu, z novo silo in ljubeznijo in maščevanja proti markijem Gerom, ki s svojo železno pestjo tlačijo še globlje v blato, da jih je vse rodila in dojila ista človeška mati. Pogumno in odločno se je oprostil Seliškar vse srednjeveške barbarske navlake in strgal raz sebe vse tradicionalne okove zunanje oblike in dal temu primernega razuma svoji misli in izrazu.

Zato pa iščeš, po mnenju naših famoznih kritikov, v Seliškarju baje zaman "srca". Imate li srce, ki pri vsaki priliki, ko odprete usta, gonilec na "lajtmotiv"; "vse za vero, dom, cesarja," s katero zastrupljate do slepega in pogubonosnega fanatizma milijone nerazsodnih duš, ki skušate s svojo jokavim liriko zazibat v nezavest krvaveča srca, da ne bi čutila, kako jih vsak dan znova križate? Hinavci! Samo vi ne vidite srca v materi, "ki gleda z zaprtimi očmi v svoje srce in dete napaja z bridkostjo svojih usn." Samo vi ne čutite globoke tragike onih, ki so "z visokimi dimniki rojeni, v sajaste zibelke položeni, pijano besedo poljubovani, s kamenito pestjo amovani." Še celo leseni Krist na Klečici se pri pogledu nanje "trga s križa — njegove solze se rdečijo v rdečo krvi," vi pa hvalite pri narodnih in "dobrodelnih" veselicah svoje vrlo slovensko ljudstvo samo v napitnicah, kadar vam v pijani ginjenosti "cilne" bahavo kinkajo na plešastih glavah.

Ali se še čudite? "Saj je bila človeška kri — pa je bila razkačena kakor v neznanški togoti v srcu rojen beseda. In je zavrela človeška kri (pod njo je gorenj noč in dan) in je siknila v nebo ko dvoje krogov dinamita." Zato vam pa pravi: "Brat brata daj mi, brat bratu pogledj na roke in srce in videli bodo žulje na dlani, trpljenje v srcu."

In vi niste našli tega srca? Vprašam vas samo: kaj mi pokažete od Mure do Soče enako srce? Vi ga čutite, a ga nočete videti, ker vam utrip tega srca vha vest in grozo.

S Seliškarjem se začne v slovenskem pesništvu najnovejši modernizem, ki ima na Ruskem v Bloku, le nevedem, Kamenskem, Ehrenburgu, Marjenburgu itd. k različne zastopnike, enako kakor hrvaški romanisti Krleži.

Želimo, da se ta naš "učitelj Halfar" ne ustavi pri svojem začetku in z nepopustljivo vztrajnostjo razljuje svoj vzvišeni poklic "svečeniku miru in ljubezni" in "preklinjevalca laži in hinavstva."

Čulkovski v "Kresu".

(Seliškarjeva zbirka pesnitev "Trbovlje" se deli v zalogi "Proletarca". Stane mehko vezana 50c, vezana v platno pa 75c.)

"KRES", 3. štev., ima sledečo vsebino: Anja Cerkvencik: Mariška (nadaljevanje); Joško Kovič.

pod najnižjo uro; Ernest Tiran: Zgodba o fakirju in njegovi piščali (konec prihodnjic); Joško Krošelj: *Kaj prvi jutranji pozdrav*; Vinko Moederndorfer: *Šesti likrat*. — *Aforizmi*. — *Čir*: *Večni trenutek*; Silvester Škerl: *Praznik*; Čulkovski: *Upton Sinclair*. — *Književnost*. — *Kronika*. — *Vestnik "Svobode"*.

Uredništvo in uprava "Kresa" se nahajata v Ljubljani, Židovska ulica št. 1. Naročnina za Ameriko je 1. Posamezne številke "Kresa" se dobe v založbi Proletarca po 15c iztis. V zalogi imamo tudi prvi letnik Kresa, vezan v knjigo.

"CAS", revija za izobrazbo in napredek, ima v svoji majski številki sledečo vsebino: Večina (Frank Kralj); Amalija (Frank Kežbe); Pameten igralec (A. Terbovec); Nenavadna naravna bogastva; Coue in čarjem; Svetišča in dvori; Demanti v industriji; Čolni in kazni divjakov; Divje živali na morju. Priloga: Gospodinski del.

Naslov "Casa" je 1142 Dallas Rd. N. E., Cleveland, Ohio.

"Povest o sedmih obešenih", spisal Leonid Anbrjev, poslovenil Jos. Vidmar, izdala in založila Tiskarna zadruga v Ljubljani.

To knjigo našim čitateljem prav toplo priporočamo. Pisatelj Andrejev slika, kakor pove že naslov, mnogo izmed mnogih prizorov, ki so se dogajali v rušnih ječah in ki so končali na vešalih. Pet teroristov in dva roparska morilca, sta predmet tej povesti. Nalagajo se v eni ječi, vsi obsojeni na smrt, skupno odvedeni v gozd in obešeni drug za drugim. Tri slike v vsaki vrsti obsojencev in ena kazen. Pet oseb, ki so se irtovale borbi pravičnosti, in dva roparja, vse je odločila justica enako.

Ponoči so jih vzeli iz ječe, vozili jih v gozd, in ob upadli jutranji uri je bila tragedija končana. "Nad orjem je vzhajalo solnce . . ."

Trupla so nalagali v zaboj. Potem so jih odpeljali. Z lategnjenimi vratovi, z brezumno izbuljenimi očmi, z oteklim posinelim jezikom, ki je visel kakor vznemirjena grozna cvetka iz ust, orošenih s krvavo peno, so plavala trupla nazaj po isti poti, po kateri so prišla sama, živa semkaj. In pomladni sneg je bil prav tako mehak in svež in krepak pomladni zrak . . . Tako so ljudje pozdravljali vzhajajoče solnce."

Prevod je dober. Vidmar je obogatil slovensko književnost že z večimi prevodi iz ruščine in tudi to delo mu dela čast.

Knjiga "Povest o sedmih obešenih" se dobi tudi v ulogi Proletarca.

Prejeli smo zopet večjo zalogo knjig iz Ljubljane, ki pa jih še nismo uvrstili v cenik. To storimo, kakor bomo lahko gotovi z najnujnejšim delom, ki ga je bilo treba izvršiti pred zborom JSZ. — Upravništvo.)

"HELL", drama v verzih in kino-igra, spisal Upton Sinclair, cena 25 centov. Kakor v skoro vseh svojih spisih, tako razgalja Sinclair tudi v tem na popoln način današnjo korumpirano družbo, v kateri papadari Mamon, njen bog. Kdor je zmožen čitati angleško, naj si naroči to delo.

"Državlanski katekizem," izdal in založil "National Catholic Welfare Council", Washington, D. C. Ta Državlanski katekizem pojasnjuje "o pravicah in dolžnostih državljanov", kakor se naglašja na naslovu knjige. Vprašanja in odgovori se vrste v obeh jezikih,

angleškem in slovenskem. Kakor naznanja omenjena katoliška organizacija, je izdala to knjižico v vseh prevodih, toda v vsakem je poleg drugega tudi angleško besedilo. Katekizem je spisan z "amerikanizacijskega" stališča in propagira patriotizem, kakor ga tolmačijo vladajoči sloji. Catholic Welfare Council se hoče uveljaviti kot nekaka politična sila v ameriški javnosti; istotako podaja svoja mnenja in priporočila o industrialnih sporih ter socialnih problemih.

Vero, da se bo z raznimi "državljskimi katekizmi" izboljšalo družabne razmere in vzgojilo boljše državljskane, prepuščamo organizacijam, ki izdajajo take katekizme.

Kdor izmed čitateljem bi želel dobiti omenjeno knjigo, naj piše na National Catholic Welfare Council, 1312 Massachusetts Ave., N. W., Washington, D. C., in vpraša za angleško slovensko izdajo državljskega katekizma. Dobite ga brezplačno.

DETROITSKIM SODRUGOM.

Seje slov. socialističnega kluba št. 114, JSZ., se vrše vsako četrto nedeljo v mesecu v Hrvatskem domu, 1329—31 Kirby Ave., ob 9. uri dopoldne. — Na dnevnem redu so vedno važne stvari, ki se morajo rešiti. Udeležite se teh sej polnoštevilno in pripeljite seboj svoje prijatelje. — Učvrščujemo našo postojanko s tem, da ji pridobivamo novih članov. — *Organizator*.

LAWRENCE, PA.

Seje socialističnega kluba št. 184, JSZ., se vrše vsako tretjo nedeljo v mesecu ob 1. popoldne na Lawrence, Pa. — *J. Terčelj*, tajnik.

DELA VSTVU V WAUKEGANU, North Chicagi in okolici naznanjamo, da se vrše seje socialističnega kluba št. 45, JSZ., vsako drugo nedeljo v mesecu v S. N. Domu. Udeležite se jih točno. Na nečlane apeliramo, naj se pridružijo našemu klubu. — *Tajnik*.

NAŠA KAMPANJA.

Ali ste se že udeležili tekme za razširjenje Proletarca? Ali je vaša nasebina že v akciji za širjenje socialističnih nauk? Ako ne, čemu odlašate?

Ako dobe agitatorji v vsaki večji slovenski nasebini po 3 do 10 naročnikov na teden, starih in novih, pomeni to do 200 naročnin na teden. To je mogoče, ako hočete vi, da bo mogoče. Nezavedni delavci ne naročajo socialističnih listov sami od sebe. Raditega so agitatorji potrebni! Torej v vrste, stopite v akcijo!

Naročajte "The New York Call", najboljši socialistični dnevnik. Naslov: The New York Call, 112 Fourth Ave., New York, N. Y. — Naročnina: celo leto (dnevna in nedeljska izdaja) \$12.00; za pol leta \$7; za tri mesece \$4; za en mesec \$1.50. Najboljše urejevan delavski list na vzhodu Zedinjenih držav.

Ni vsakdo radikalec, ki govori radikalno. Obravnave proti komunistom, ki so bili zadnje poletje aretirani v Michiganu, so dokazale, da so bili med njimi agentje provokatorji justičnega departamenta in Ameriške obrambne lige, ki je organizacija ameriškega kapitalizma.

Eugene V. Debs o enotni fronti proletariata.

Dne 20. maja je prišel E. V. Debs v New York, kjer je imel 22. maja ogromen shod v Madison Square Gardnu, enega največjih, kar jih je še imela socialistična stranka v New Yorku. 14.000 oseb je bilo navzočih.

Ko se je Debs nastanil v hotelu, so mu zdravniki dovolili, da sme sprejeti časnikarske poročevalce, med katerimi je bil tudi eden od newyorške komunistične publikacije. Ta ga je vprašal, kaj misli o enotni fronti. Debs se je nasmehnil, se nagnil naprej proti poročevalcu, in z njemu prirojeno gesto dejal:

"Ali sem za enotno fronto? To odvisi, kdo vpraša zanjo. V deželi so elementi, ki kriče o enotni fronti, toda s tem mislijo razdirati, ne pa graditi enotno fronto! Oni vzklikajo "enotna fronta!" toda v istem času drže bodalo v rokah. Jaz poznam te ljudi. Jaz nisem prišel v gibanje šele včeraj. Jaz vem, kaj ti ljudje hočejo, kaj zasledujejo."

V nadaljnjem pogovoru je Debs dejal, da je socialistična stranka preživela najhujše krize in gre sed zopet navzgor. Kakor vedno je tudi ob tej priložnosti izrekel svoje simpatije za sovjetsko vlado, ne odobrava pa smrtnih obsodb, kakor je bila n. pr. usmrtitev vikarja Butkaviča. Debs je obsodil taktiko tretje internacionale, ki s svojimi metodami ruši in s tem slablja delavsko gibanje po svetu. Dejal je, da ne obžaluje brava moskovskih diktatov, kako se imajo ravnati socialistične stranke v drugih deželah.

Glede Workers' Party je Debs dejal, da je prepričan o odkritosrčnosti njenega članstva, ampak da je kot organizacija v napačnem in socialistična stranka v pravem. Žal mu je, da je frakcijski boj tako hudo, toda to se ni dogodilo v delavskem gibanju prvič, ampak zadnjič. Trezni sodrugi morajo delati, da se ohrani pravo socialistično gibanje, ki edino pomeni silo, kateri je dana naloga voditi človeštvo iz družbe kapitalističnega izkoriščanja v sistem, v katerem bo vsak človek imel priložnosti živeti kot človek.

Največji sovražnik napredka je Nevednost. Prihaja luč in širi svetlobo.

Manifestacija delavstva dne 17. junija v Chicagi.

Socialistična stranka v Chicagi prireja meseca junija vsako leto piknik v prid socialističnega časopisja. Letos se bo vršil v nedeljo 17. junija v parku Riverview, kakor navadno. Ta park se nahaja na Western Ave. v bližini Belmont Ave.

Nastopili bodo sloviti socialistični govorniki iz raznih krajev Amerike, med njimi sodrug August Claessens iz New Yorka, avtor "Roparske trojice" in mnogih drugih del na polju socialistične literature. A. Claessens je na glasu kot eden najboljših socialističnih govornikov v Zedinjenih državah.

Vstopnina na piknik in v park je 30 centov za osebo. Vstopnice se dobe pri sodrugih in tajniku kluba št. 1 kakor tudi pri članih in v uradih vseh drugih socialističnih organizacij v Chicagi.

Sodrugi in sodruginje, agitirajte med delavstvom, da se udeleži te naše manifestacije. Vsa vsota za vstopnice, prodane od strani našega kluba, gre v klubovo blagajno, oziroma za podporo Proletarcu. Ako greste na delo vsi, lahko napravimo par sto dolarjev v prid našega glasila.

Razun govorov bo na sporedu plesna zabava in razne igre.

Kar mi hočemo, je dobiti čim več mase skupaj zato, da čuje socialistične govornike in se jo pridobi za naše ideje in za socialistično stranko. In to bomo dosegli, ako napravimo svoj del agitacije tudi mi, kajti dolžnost članstva vseh klubov je, da sodelujejo pri skupnih akcijah.

Klubi J. S. Z., ki si še niso nabavili vstopnice, jih lahko dobe v uradu soc. stranke okraja Cook na 1501 Warren Ave.

Kar se proda vstopnic pri vходу na dan piknika, gre vsota v skupno blagajno, kar pro-

dajo vstopnic klubi, gre v njihove blagajne, oziroma za glasila narodnostnih federacij.

ASSEMBLYMAN AUGUST CLAESENS

Zapomnite si datum 17. junija. Vhod na pikniški prostor odprt ob 10. dopoldne. Pričetek govorov ob 2. popoldne.

Otroci pod 12 let so vstopnine prosti.

Socializem bo odpravil bedo in vsa socialna zla, ki izvirajo iz kapitalizma. Vsi ki ne delajo ali so nevarni ali nepotrebni delavci — in teh je v kapitalističnem sistemu zelo mnogo — bodo postali resnični producentje in bodo na ta način pomnožili produkcijsko bogastvo, ki bo last splošnosti, to je, posest vsega ljudstva, vsi z enakimi priložnostimi do dela in uživanja.

Tisti, ki se trka na prsa, da ga nihče ne more nihče naučiti, govori resnico. Njegova glava je nepriprava za sprejemanje naukov.

Žurnalisti, ki morajo pisati tako kakor jim njih gospodarji ukazujejo, pripovedujejo, da je socializem arhival. Kajpada da so v zmoti. Socializem ne more arhivirati dokler ga ni. Čas za praktično presojanje socializma pride tedaj, kadar bo socializem kje v normalnih razmerah upravljal družbo. Take prilike se nikjer ni imel in je tudi sedaj nima. Zato tudi ni prilike za sodbo o socializmu.

Ite grade delavci za delavce. Miljonarji ne grejo več. To lahko trdim, ker sem dobil informacije na čem mesta." — E. V. Debs.

Cerkev je že marsikaj priznala, kar je včasih strahotno tajila in oznanjevala za greh. Sedaj živimo v dobi, ki priznava več in več in duhovniki iščejo potov, kako se priznati da je večina verskih legend zmoti, ne da bi jih tem odbili od sebe vernike.

Najvažnejša revolucija, ki vodi do resničnega napredka, se godi v glavah ljudi. Tej je pripisati napredek.

Posrečilo se mi je prepričati samega sebe, da sem mlad in sem mlad. Moje gube so vse zunaj. V mojem sreju jih ni. — E. V. Debs.

ALI SO KRALJI POTREBNI?

V Evropi je sedaj precej republik, katere obkrožajo kraljevine na severu in jugu. Svetovna vojna je pahnila s prestolov cesarje Nemčije, Rusije in Avstrije; kralji več ne vladajo, le par jih je še na krmilu kot v Angliji, na Švedskem, Danskem, Španskem, Belgiji, itd. In sedeli bodo na svojih prestolih samo tako dolgo, dokler bodo spoznavali, da morajo koristno služiti vladam svojih ljudi. Taki kralji so mogoče koristni, ampak brez njih se bi tudi lahko izhajalo. — Ljudje so lahko brez njih. Trinerjevo zdravilno grenko vino je potreba, ker mnogi, mnogi ljudje ne morejo biti brez njega. O tem nam pišejo iz vseh krajev dežele. Mr. John Vesely, Morden, Manitoba, Canada, je pisal 21. aprila: "Trinerjevo zdravilno grenko vino je zelo dobro zdravilo. Nobena stvar ni boljša za ljudi, ki trpe na želodčnih neredih. Jaz trpim tudi na kolcanju in od tistega trenutka, ko sem počel jemati Trinerjevo zdravilno grenko vino sem se počutil mnogo boljše." Poskusite ga, vaš lekarnar ali trgovec z zdravili ga ima za vas v zalogi in vprašajte ga tudi za druga izvrstna zdravila in preparacije Joseph Triner Company, Chicago, Ill.

Čitajte knjige!

"Proletarec" ima v zalogi najboljša slovenska književna dela, ki jih prodaja po najnižji mogoči ceni. Parite na cenik naših knjig, ki ga dobijete od časa do časa v vsakem listu.

Ako ste zmožni čitati angleščino, naučite iz naše zaloge angleške knjige. Iz njih se boste lahko marsikaj naučili o evoluciji, zgodovini, socializmu, socialnih problemih, človeških bojih itd.

Nabavili smo knjige, ker hočemo, da dobi naše ljudstvo dostop do najboljših književnih del po najnižji ceni. Ves eventualni dobiček, ki ga napravimo pri prodaji knjig, gre v podporo našemu tisku. Zato naročite knjige od nas. —

OGLAŠAJTE

PRIREDBE
KLUBOV
IN DRUŠTEV

V

"PROLETARCU"!

ŠTEDLJIVI LJUDJE

vlagajo redno in investirajo razumno v

KASPAR STATE BANKI

največji jugoslovanski banki v Zed. državah

1900 Blue Island Avenue
in vogal 19. ceste.

CHICAGO, ILLINOIS.

Kapital in prebitek

\$ 1,250,000.00

Pod vladnim in državnim nadzorstvom in Chicago Clearing House Ass'n.

Prodajamo parobrodne listke za vse prekomorske črte v Jugoslavijo in nazaj. Izdelujemo svedočbe (affidavits) za naseljence ter pošiljamo denar v staro domovino najhitrejše in najceneje.

VICTOR NAVINSHEK

331 GREEVE STREET, CONEMAUGH, PA.

Trgovina raznih društvenih potrebščin kot regalij, prekoračnic, znakov, kap, uniform, itd.

Moja posebnost je izdelovanje lepih svilenih zastav, bodisi slovenskih, hrvatskih ali američanskih, po zelo zmernih cenah.

V zalogi imam veliko izbero raznih godbenih instrumentov vseh vrst. Velika zaloga finih COLUMBIA GRAFONOL od \$30 do \$250 in slovenskih ter hrvatskih rekordov.

Moje geslo je:

Zmerne cene in točna postrežba.

Pišite po moj veliki cenik.

Naročila pošiljam v vse kraje Združenih držav. Za obilna naročila se toplo priporočam.

SLOVENSKEMU DELAVSTVU V HERMINIE, PA.

Socialistični klub št. 69, JSZ., zboruje vsako teden nedeljo v mesecu ob 2. popoldne v dvorani družbe Prostimislci, št. 87, SNPJ. — Rojaki, pristopajte naše vrste! — Anton Zornik, Box 202, Herminie, Pa.

SODRUGOM IN SIMPATIČARJEM socialističnega

kluba št. 233, JSZ., v RENTONU, PA., naznanjamo, se vrše redne klubove seje vsako četrto soboto v sekcu ob 8. zvečer v prostorih klubovega tajnika.

Prihodnja seja bo v soboto 28. aprila. — LORENZ GORŠIČ, organizator.

Človeški družbi so potrebni tudi fanatiki, ker raje razumnejše ljudi k še razumnejšemu delu in zadnjake v hitrejši prepadi.

CENIK KJIG.

Nadaljevanje z 2. strani.

SOCIALIZEM IN VERA , spisal Zvonimir Bernot, 128 strani, mehko vezana 50c, trdo vezana65	O ZDRAVSTVENIH NALOGAH SOC. ZAVAROVANJA , (Dr. Demet. Bleiweis-Trsteniški)10	OUTLINE OF HISTORY , (H. G. Wells), vezana, 1171 strani	1.10
SOCIJAL. KNJIŽNICA (dva snopiča)10	"PROLETAREC" , vezan, letnik 1919, \$6.00; vezan, letnik 1920	6.00	PHYSICIAN IN THE HOUSE , (J. H. Greer, D. D.) Dumači zdravnik, vezana	1.20
SPOL-LJUBEZEN-MATERINSTVO , (Prof. dr. Z. Zahor), trda vezba40	PROLETAREC , letnik 1921, vezan v platno	6.00	REPUBLIC OF PLATO , vezana	1.20
SRBSKA POČETNICA , (J. T.)50	RDEČI PILOT , mesečnik prvatne mladine za duhovno revolucijo, izhaja v Ljubljani, prva in druga številka05	RIGHT TO BE LAZY , (Paul Lafargue), vezana	1.20
SPRETNA KUHARICA , broširana, \$1.00, vezana	1.25	TRIJE LABODJE , ilustrirana revija25	ROBERTS RULES OF ORLEANS , vezana	1.20
SVETOVNA VOJNA IN ODGOVORNOST SOCIALIZMA , (Ethin Kristan)50	ANGLESKE KNJIGE		SAVAGE SURVIVALS , (J. Howard Moore), vezana	1.20
USTAVA , ruske socialistične fed. sovjetske republike10	ANARCHISM AND SOCIALISM , (Geo. Plechanoff), vezana60	SOCIAL REVOLUTION , (Karl Kautsky), vezana	1.20
VABONA KUHARICA , (Marija Remec), vezana	1.00	ANCIENT LOWLY , (C. Osborne Ward) dve knjige, 1313 strani, vezana	5.00	STRUGGLE BETWEEN SCIENCE AND SUPERSTITION , (A. M. Lewis), vezana	1.20
VOLJA IN DEJANJE , (psihološki analiza)25	ANCIENT SOCIETY , (Lewis H. Morgan), vezana	1.50	THE BRASS CHECK , (Upton Sinclair), študija američanskega žurnalizma, vezana v platno	1.20
ŠADRUŽNA PRODAJALNA ALI KONSUM10	"DEBS, HIS AUTHORIZED LIFE AND LETTERS" , (David Karsner), vezano v platno	1.20	THEY CALL ME CARPENTER , (Upton Sinclair), trda vezba	1.20
ZAKON BIOGENEZE , (J. Howard Moore, prevel I. M.)	1.50	END OF THE WORLD , (Dr. M. Wilhelm Meyer), vezana60	THE DREAM OF DEBS , (Jack London)	1.20
ZA STARO PRAVDO , (Fran Erjavec)50	EVOLUTION OF MAN , (Wilhelm Bölsche), vezana60	THE PROFITS OF RELIGION , Razprava o izrabljanju ver za privatne interese	1.20
ZBIRKA RUDARSKIH IN FIZIČNSKIH IZRAZOV , (J. Bezljaj)30	EVOLUTION OF PROPERTY , (Paul Lafargue), vezana60	THROUGH THE RUSSIAN REVOLUTION , (Albert Rhys Williams), s slikami, 311 strani, vezana v platno	1.20
ZGODOVINA SEBOV, HRVATOV IN SLOVENCEV , (Ant. Melik) I. del85	FOOD AND MY NEIGHBOR , (Robert Blatchford), vezana	1.25	100% , (Upton Sinclair). Povest patrijota	1.20
II. del75	IMPERIAL WASHINGTON , (R. F. Pettigrew), knjiga, ki opisuje prehodno dobo iz demokracije v denarni imperializem v Zd. državah, 441 strani, trda vezba	1.25	VITAL PROBLEMS IN SOCIAL EVOLUTION , (A. M. Lewis), vezana	1.20
RAZNO		JUNGLE , (Upton Sinclair) povest iz čičanških klavnice	1.20	THOUGHTS OF A FOOL , (Evelyn Gladys), vezana	1.20
AMERISKI DRUŽINSKI KOLENDAR , letnik 1922, mehko vezan 50c, vezan v platno75	KARL MARX , biographical memoirs, (Wilhelm Liebknecht), vezana60	Naročilom priložite poštni ali presni money order, ček ali gotovina. Za manjša naročila lahko pošljete poštne znamke.	
AMERISKI DRUŽINSKI KOLENDAR , vezan v platno, letnik 1919, 50c; letnik 192050	KING COAL , (Upton Sinclair), povest iz zadnjega štrajka (1913) coloradskih premogarjev, trda vezba	1.20	Vse knjige pošiljamo poštne gotovo. Klubom in šitalnicam, pri večjih naročilih liberalen popust.	
CANKARJEVA SLIKA na dopisnicah, 2 za 5c		LAW OF BIOGENESIS , (J. Howard Moore), vezana60		
DEMOKRACIJA , (Cankarjeva številka)10	LIFE AND DEATH , (Dr. E. Teichmann), vezana60		
KRES , št. 11 in 12, 192230				
KRES , št. 1, 192315				
NAJNOVEJŠE INFORMACIJE O DOBAVI DEŽAVLJANSTVA ZEDINJENIH DEŽAV40				